

سنت منطقی اسلامی چگونه پشتوانه مواجهه با منطق ریاضی است؟

منطق‌های جدید، مانند منطق موجهات، بحث‌هایی چون ضرورت، امکان، امتناع، حمل اولی و شایع و مراتب دلالت را با زبان ریاضی بازسازی کرده‌اند؛ اما ریشه این تفکیک‌ها در سنت منطقی ما وجود داشته است.

منطق‌های جدید، مانند منطق موجهات، بحث‌هایی چون ضرورت، امکان، امتناع، حمل اولی و شایع و مراتب دلالت را با زبان ریاضی بازسازی کرده‌اند؛ اما ریشه این تفکیک‌ها در سنت منطقی ما وجود داشته است.

یادداشت مهمان_حسن عبدی پور، دبیر علمی کنگره جهانی فقیه منطقی علامه ملاعبدالله یزدی: منطق سنتی دوره ملاعبدالله یزدی، هرچند بر شالودهٔ دستگاه ارسطویی بنا شده است، اما به دلیل ساختار مفهومی منسجم و روش شناسی ویژهٔ خود، واجد ظرفیت‌هایی است که در صورت قرائت دقیق و بازفهمی روشمند، می‌تواند چارچوبی کارآمد و معتبر برای فهم، تحلیل انتقادی و هضم مفهومی منطق ریاضی در جهان معاصر فراهم سازد.

این پشتوانه را می‌توان در چند محور اساسی تبیین و صورت بندی کرد:

۱. تقویت تفکر مفهومی و شناخت ماهیت گزاره‌ها

دستگاه منطقی ملاعبدالله بیش از هر چیز بر «تعریف»، «تحلیل مفاهیم» و «تشخیص تمایزهای ماهوی» تکیه دارد. این مهارت‌ها به ما امکان می‌دهد: ساختار گزاره‌ها در منطق ریاضی را با دقت بیشتری درک کنیم. میان «صورت منطقی» و «محتوای مفهومی» تمایز روشنی برقرار سازیم. دریابیم که منطق نمادین صرفاً به روابط صوری می‌پردازد و دربارهٔ محتوای مفهومی گزاره‌ها داور نمی‌کند.

اهمیت این نکته در جایی آشکار می‌شود که برخی جریان‌های معاصر، صورت نمادین را معیار نهایی معنا تلقی می‌کنند؛ در حالی که بدون تحلیل مفهومی، ساختارهای نمادین برای فهم حقیقت کافی نیستند.

۲. تبیین حدود منطق بر اساس سنت

در سنت منطقی اسلامی، از ابن سینا تا ملاعبدالله، همواره این اصل تأکید شده است که منطق ابزار اندیشیدن است، نه مرجع تعیین حقیقت. وظیفه منطق، صیانت ذهن از خطا است، نه تولید تمامی گزاره‌های واقعی. هر نظام منطقی بر بدیهیات و تصورات غیرمنطقی استوار است.

چنین رویکردی مانع از «مطلق سازی منطق صوری» می‌شود و اجازه نمی‌دهد منطق ریاضی به عنوان معیار نهایی هستی و معنا معرفی گردد. بدین ترتیب، سنت منطقی خود زمینه‌ای برای فهم درست و انتقادی منطق جدید فراهم می‌سازد.

۳. تفکیک انواع ضرورت و گونه‌های استدلال

یکی از توانمندی‌های مهم دستگاه ملاعبدالله تحلیل دقیق مفاهیمی چون: ضرورت، امکان، امتناع، حمل اولی و شایع و مراتب دلالت است. منطق‌های جدید، مانند منطق موجهات، این بحث‌ها را با زبان ریاضی بازسازی کرده‌اند؛ اما ریشه این تفکیک‌ها در سنت منطقی ما وجود داشته است.

این تمایزها کمک می‌کند تا میان «ضرورت منطقی» و «ضرورت وجودی» خلط نشود؛ اشتباهی که در برخی تحلیل‌های معاصر، به ویژه در برداشت‌های تقلیل‌گرایانه از منطق ریاضی، دیده می‌شود.

۴. پرورش توان تشخیص مغالطات صوری و محتوایی

بخش مهمی از آموزش ملاعبدالله به شناخت مغالطات اختصاص دارد. این مهارت‌ها برای مواجهه با کاربردهای نادرست یا اغراق آمیز ریاضیات، استدلال‌هایی که صورت صوری دارند اما از نظر محتوایی ناقص‌اند، خطاهای مفهومی و زبانی در مباحث فلسفی - علمی ضروری است.

سنت منطقی به ما می آموزد که صحت صوری استدلال را از صحت محتوایی آن جدا کنیم. استدلال های نمادین را در بستر معنایی آن ها ارزیابی نماییم. از افتادن در دام «صورت زدگی» پرهیز کنیم.

۵. ایجاد چارچوبی منظم برای گفت وگو میان سنت و منطق جدید

ساختار قیاس، نظم ذهنی و تحلیل مفهومی در سنت منطقی، زمینه مناسبی برای مواجهه روشمند با منطق جدید فراهم می سازد. در این منظر: سنت، ساختار منطقی ذهن را تقویت می کند. منطق جدید، دقت ریاضی را به آن می افزاید. به این ترتیب، سنت منطقی مانع جذب یا نقد عقلانی منطق جدید نیست؛ بلکه بنیانی است که امکان گفت وگو، فهم عمیق و تحلیل انتقادی آن را فراهم می کند.

منطق اسلامی - به ویژه آنچه در دستگاه ملاعبدالله آموزش داده می شود - ابزارهای مهمی در اختیار ما می گذارد: تعریف سازی دقیق، تحلیل مفهومی، تشخیص مرزهای منطق، فهم انواع ضرورت و توان شناسایی مغالطات. این مهارت ها کمک می کند: منطق ریاضی را بهتر و عمیق تر بفهمیم، جایگاه واقعی آن را در شناخت روشن کنیم، از سوءاستفاده های فلسفی و تفسیرهای افراطی از آن پرهیز کنیم و ادعاهایی را که منطق نمادین را معیار نهایی حقیقت می دانند، دقیق و منطقی ارزیابی کنیم.

بر این اساس، سنت منطقی اسلامی نه رقیب منطق جدید است و نه مانع آن؛ بلکه پایه ای است برای فهم بهتر، گفت وگویی علمی تر و نقد سنجیده تر منطق های معاصر.

خبر مهر